

Pact van Ruigenhoek

UTRECHTS DEEL LINIE EN STELLING

- Hollandse Waterlinie
- Stelling van Amsterdam
- Inundatie gebied

PACT VAN RUIGENHOEK

GEZAMENLIJKE AMBITITIE VOOR LINIE EN STELLING

UTRECHTS BONDGENOOTSCHAP VAN DE LINIE EN STELLING

DE LINIE EN STELLING VORMEN EEN ATTRACTIEF ERFGOED DAT – ZEKER MET EEN UNESCO-WERELDERFGOEDSTATUS – IN TOENEMENDE MATE BEZOEKERS TREKT EN DAARMEE EEN BELANGRIJKE ECONOMISCHE WAARDE HEEFT.

Het is dus belangrijk dat wij als Utrechts bondgenootschap alles doen om onze ambities op het gebied van onder meer water, bescherming, recreatieve benutting te verwezenlijken. Met dit Pact van Ruigenhoek zijn we erin geslaagd om voor de komende vijf jaar heldere afspraken te maken over onze ambities.

Als ondertekenaars van dit pact delen wij onderling kennis en bundelen wij onze krachten. De intensieve samenwerking met Rijkswaterstaat in de afgelopen jaren heeft veel mooie zichtbare resultaten opgeleverd en is ook de komende jaren essentieel. Daarnaast maken we ruimte voor samenwerking met nieuwe partners zoals Vitens en de recreatieschappen.

De samenwerking met de bestaande partners de Liniecommissie, het Pact van Loevestein, het programma Stelling van Amsterdam, Kenniscentrum Waterlinies, waterschap Rivierenland en de Stichting Liniebreed Ondernemen wordt voortgezet. Ook enthousiasmeren en mobiliseren wij partijen als ondernemers, vrijwilligersorganisaties, belangenpartijen en landeigenaren om invulling te geven en een bijdrage te leveren aan onze ambities.

WAAROM HET PACT VAN RUIGENHOEK?

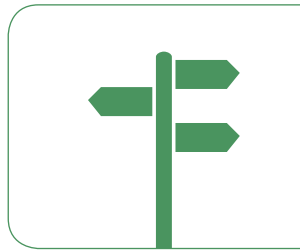
DE NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE EN STELLING VAN AMSTERDAM LATEN ZIEN OP WELKE WIJZE NEDERLAND HET WATER HEEFT INGEZET ALS BONDGENOOT BIJ DE LANDSVERDEDIGING. WE ZIJN TROTS OP DIT ZEER BIJZONDERE STUK NEDERLANDSE GESCHIEDENIS.

Het unieke karakter van de waterlinie omvat drie kernkwaliteiten: het watermanagementsysteem, de militaire werken én het strategisch landschap. Mede dankzij de Linie en Stelling zijn natuurrijke en open gebieden bewaard gebleven.

De linie verdient het om duurzaam onderhouden en beheerd te blijven en economisch en maatschappelijk gebruikt te worden. Het ingenieuze oer-Hollandse verhaal van Linie en Stelling verdient ook (inter)nationale aandacht. Al vele jaren is met inspanning van velen en grote investeringen de kwaliteit, toegankelijkheid en de publiekswaarde van de linie toegenomen.

De Linie en Stelling bevinden zich grotendeels in een sterk dynamische omgeving. Dit vraagt om een regionale en/of integrale processturing waarbij de ontwikkeling van de Linie en Stelling gecombineerd wordt met en/of ingepast wordt in andere functies. Om de kansen die de Linie en Stelling en een UNESCO-Werelderfgoedstatus bieden, optimaal te kunnen benutten, bekrachtigen wij als Utrechtse partners onze samenwerking met het sluiten van een bondgenootschap "Pact van Ruigenhoek".

AMBITIES

ALS UTRECHTSE PARTNERS, ZETTEN WIJ ONS NU EN IN DE TOEKOMST IN OM DE UITZONDERLIJKE WAARDE VAN DIT RIJKSMONUMENT EN NATIONAAL LANDSCHAP TE BESCHERMEN, TE ONTWIKKELEN EN UIT TE DRAGEN.

Wij spannen ons in om aantasting tegen te gaan en de Linie en Stelling – gebouw én gebied – te verbinden, te versterken en te verzelfstandigen.

Om dit mogelijk te maken, streven wij in de eerste plaats naar een toekenning van de UNESCO-Werelderfgoedstatus voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie, als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam. Ook is het hiervoor nodig om de exploitatie van forten en linieland-schap te bestendigen, economische en maatschappelijke kansen te benutten en (internationale) bezoekers naar het gebied te trekken. Tot slot is het van belang om de Linie en Stelling zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk te maken.

Bij de invulling van onze ambities leggen wij een accent op de thema's water, bescherming, recreatieve benutting, marketing en toerisme en duurzaam gebruik. Tevens werken wij als bondgenoten in de zogenoemde aandachtsgebieden proactief aan een sterke positie van de Linie en Stelling.

WATER

Wij dragen het waterverhaal van vroeger, nu en in de toekomst uit en leggen hierin verbinding met thema's als schoon (drink)water, veilig wonen en waterveiligheid. Op deze manier maken we de rol van het water in de geschiedenis herkenbaar en ontstaat meer bewustzijn bij publiek voor de wateropgave waar Nederland nu voor staat. Dit draagt bij aan het creëren van draagvlak bij bewoners, gebruikers en beherende organisaties voor de ontwikkeling van waterlinie-elementen en maakt zo duurzaam behoud mogelijk.

Ook zetten wij ons in om de zichtbaarheid en beleefbaarheid van het samenhangende watermanagementsysteem van de Linie en Stelling te vergroten, door unieke plekken in het landschap te markeren, daaraan bekendheid te geven en de recreatieve beleving ervan te vergroten.

AMBITIES

BESCHERMING

We vinden het belangrijk dat de Linie en Stelling zorgvuldig beschermd zijn en blijven. In de toekomst zetten wij ons naar vermogen in om de uitzonderlijke waarden van dit toekomstig werelderfgoed te beschermen en aantasting daarvan tegen te gaan. Onze inspanningen zijn erop gericht om de drie kernkwaliteiten van de Linie en Stelling te behouden, zijnde het watermanagementsysteem, de militaire werken en het strategisch landschap.

Die unieke waarden en kernkwaliteiten van de Linie en Stelling beschrijven we in structuurvisies, bestemmingsplannen, omgevingsvisies en verordeningen. Ook maken wij - waar nodig - aanvullende afspraken in de waterbeheerplannen. Wij laten ons bij de borging actief adviseren door een Monumentencommissie, adviescommissie Ruimtelijke Ordening en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Ook zetten wij ons in om ruimte te creëren voor herbestemming van forten, ontwikkeling van recreatieve voorzieningen en toegankelijkheid van het linielandschap.

Wij spannen ons in voor een juiste balans tussen bescherming en (recreatieve) benutting, nu en in de toekomst. Samen met het kwaliteitsteam NHW zorgen we dat de Linie als een historische structuur en samenhangend fenomeen waarneembaar en beleefbaar blijft. Als partners activeren wij de omgeving waaronder "eigen" medewerkers, vrijwilligers, omwonenden, bezoekers, eigenaren, exploitanten en andere partijen, om zich in te zetten voor behoud van het unieke karakter van de (water)werken en het landschap van de Linie en Stelling.

RECREATIEVE BENUTTING

Voor een optimale recreatieve benutting is naamsbekendheid van de Linie en Stelling, herkenbaarheid van het linielandschap en bekendheid van recreatieve functies daarin, een voorwaarde. Dat geldt ook voor een goede ontsluiting van die functies.

AMBITIES

Routes zijn namelijk hét middel bij uitstek om het publiek het verhaal van de Linie en Stelling te vertellen en de recreatiemogelijkheden in het linielandschap te ontdekken. Ook krijgt het grotere geheel meer betekenis doordat routes de linie-elementen verbinden. Dit brengt een wisselwerking tussen recreatieondernemers tot stand in de vorm van bijvoorbeeld arrangementen. Wij investeren daarom in het herkenbaar, beleefbaar en bekend maken van de wandel- en fietsroutes in het linielandschap. Verder spannen wij ons in om (vrijetijd)bestedingen in het gebied van de Linie en Stelling te stimuleren. Daarbij kijken we ook naar een goede aansluiting tussen aanbod en verschillende doelgroepen (consument/zakelijk) met verschillende leefstijlen. Tot slot investeren wij in de beleving van het linielandschap door het verhaal van de Linie en Stelling op verschillende (recreatie)plekken in dat linielandschap te vertellen.

MARKETING EN TOERISME

Het verhaal van de Linie en Stelling is uniek in de wereld en verdient het om verteld te worden aan een groot (inter)nationaal publiek. Het blijkt dat toeristen en recreanten hiervan nauwelijks weten en dat bewoners vaak niet beseffen in wat voor interessant cultuurhistorisch gebied zij wonen. Wij zetten het 'waterliniemark' stevig in de markt en vergroten de bekendheid en waardering bij het regionale, landelijke en internationale publiek. Wij sluiten aan bij landelijke en regionale toeristische netwerken, kennis en infrastructuur met als doel de toeristische potentie te benutten en daarmee het bezoekersaantal substantieel te verhogen. Hierbij benutten wij de karakteristieken

en diversiteit van de verschillende toeristische regio's. Met deze inspanningen laten we steeds meer mensen genieten van het bijzondere verhaal van de waterlinie.

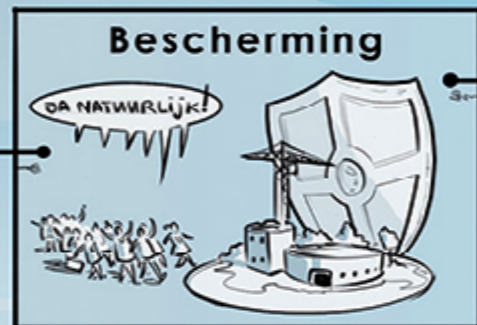
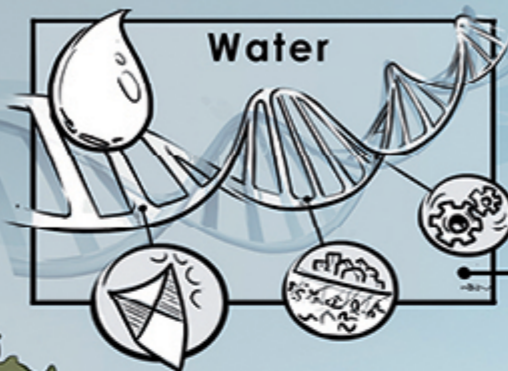
ONTWIKKELING DUURZAAM GEBRUIK

Wij streven ernaar dat een toenemend aantal maatschappelijke organisaties, eigenaren, exploitanten, vrijwilligers en omwonenden, een gedeeld eigenaarschap voelt voor het behoud, duurzaam beheer en ontwikkeling van de Linie en Stelling. Wij zetten ons om die reden in om fort en linielandschap zelfvoorzienend te maken. De ontwikkeling, het beheer en onderhoud van de fort en andere elementen van de Linie organiseren wij op een duurzame wijze, met een bijpassend financieringsmodel. Ook stimuleren wij eigenaren en exploitanten van fort en om bij te dragen aan het verminderen van energiegebruik en gebruik van duurzame materialen. En voor de Linie als geheel om een bijdrage te leveren aan transitieopgaven zoals de energietransitie. Op deze manier dragen wij er zorg voor dat de Linie en Stelling op maatschappelijk duurzame wijze ontwikkeld worden.

Pact van Ruigenhoek

Nieuwe Hollandse Waterlinie & Stelling van Amsterdam

BOUW MEE!

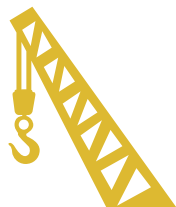
Ons Linieland

Ingenieus Systeem

Ingenieuze Aanpak

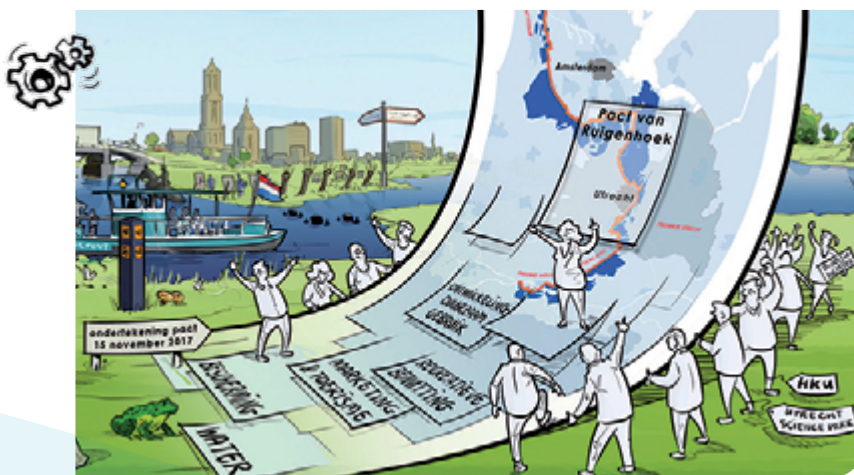
Ingenieus Landschap van de Toekomst

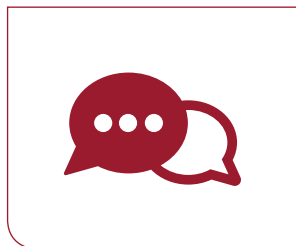
INTEGRALE GEBIEDSONTWIKKELING

WIJ BLIJVEN ACTIEF OP ZOEK NAAR MEEKOPPELKANSSEN EN/OF INPASSINGSMOGELIJKHEDEN VOOR DE LINIE EN STELLING BIJ GROTE (INFRASTRUCTURELE) PROJECTEN EN GEBIEDSONTWIKKELINGEN. OP EEN STRATEGISCHE WIJZE ACTEREN WIJ OP EEN VERSTERKING VAN DE KWALITEITEN VAN DE LINIE EN STELLING.

Wij haken vroegtijdig aan bij ontwikkelingen om tot een gedragen aanpak te komen en een zorgvuldige omgang met het erfgoed te waarborgen. Hierbij blijven wij naar nieuwe allianties en combinaties zoeken, om onze ambities te realiseren. In samenwerking met elkaar hebben wij nog meer kracht om de waarden van de Linies structureel te verankeren in (stedelijke) planprocessen en aanbestedingsdossiers van natte- en droge infrastructuur. In de zogenoemde aandachtsgebieden acteren wij, als gezamenlijke partners, op proactieve en aanjagende wijze op de aanwezige kansen voor de Linie en Stelling.

COMMUNICATIE

ALS PARTNERS TREKKEN WE GEZAMENLIJK OP IN DE COMMUNICATIE OVER DE LINIE EN STELLING MET PERS, ONDERNEMERS, BELANGENPARTIJEN, INWONERS VAN UTRECHT EN ANDERE DOELGROEPEN.

Als partners trekken we gezamenlijk op in de communicatie over de Linie en Stelling met pers, ondernemers, belangenpartijen, inwoners van Utrecht en andere doelgroepen. Op gebiedsniveau verstaan wij onder 'gezamenlijk optrekken', samen naar voren treden en gedeeld eigenaarschap tonen. Communicatie is hier ondersteunend aan de integrale gebiedsontwikkeling en behoeft een gedragen en gecoördineerde aanpak. We zetten ons in voor een scherpe positionering van de aandachtsgebieden en als vanzelfsprekend betrekken we de omgeving daarbij. Op projectniveau zorgen we voor goede afstemming, zodat losse communicatieacties elkaar gaan versterken.

Ook binnen onze organisaties spannen wij ons in voor de informatieoverdracht over de Linie en Stelling en het delen van kennis met andere pactpartners. Dit begint bij het eenduidig communiceren over onze ambities, het uitdragen van onze trots en het vertellen van het linieverhaal. Ook het markeren van in samenwerking behaalde mijlpalen en successen hoort hierbij.

REALISATIE

WIJ, ALS PARTNERS IN DIT BONDGENOOTSCHAP, STREVEN ONZE AMBITIES NA DOOR GEZAMENLIJK VERANTWOORDELIJKHEID TE NEMEN EN EIGENAARSCHAP TE TONEN VOOR BESCHERMING, ONTWIKKELING EN BEHEER VAN DE LINIE EN STELLING.

Dit betekent dat wij als bestuurlijk vertegenwoordigers van de deelnemende partners:

- het bestuurlijk gezicht zijn van ons Pact en haar ambities en hier draagvlak voor zoeken binnen ons netwerk en bij onze ondernemers en bewoners;
- de ambities nastreven door het jaarlijks vaststellen van een Regionaal Actieprogramma en de voortgang hiervan te bewaken en waar nodig bij te stellen in bestuurlijke bijeenkomsten;
- het instrumentarium – waaronder dat wat onze eigen organisaties ter beschikking stellen – inzetten voor het mogelijk maken van de ambities uit het Pact. Deze inzet betreft vooral het realiseren van de projecten en/of verkenningen uit het Regionaal Actieprogramma;
- de vaststelling van het programma vindt ieder najaar plaats, met een mogelijkheid voor bijstelling ieder voorjaar. Meerjarenactieprogramma voor de periode 2018 - 2022 is als bijlage bijgevoegd;
- ook benoemen wij per thema ambassadeurs die het gezicht zijn van het thema en opdrachtnemer zijn voor de themaopdrachten;
- elkaar, de directe omgeving en/of de “eigen” organisatie stimuleren tot het opheffen van belemmeringen en/of het voldoende creëren van mogelijkheden voor de realisatie van de ambities uit het Pact;
- zorgen voor een financiële bijdrage vanuit de betrokken organisaties en voor de uitvoering van het Regionaal Actieprogramma.

TOT SLOT

WIJ NODIGEN ANDERE BELANGHEBBENDEN EN GEÏNTERESSEERDEN UIT OM ONZE UTRECHTSE AMBITIES TE ONDERSTEUNEN EN HUN EIGEN BIJDRAGE TE LEVEREN AAN HET VERSTERKEN, VERBINDEN EN VERZELFSTANDIGEN VAN DE NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE EN DE STELLING VAN AMSTERDAM.

Gemeentelijke doorwerking

- De Cultuurpacten tussen provincie Utrecht met gemeente De Ronde Venen, Utrecht, Stichtse Vecht, De Bilt en Vianen (Bunnik en Wijk bij Duurstede in voorbereiding), waar de Nieuwe Hollandse Waterlinie & Stelling van Amsterdam een onderdeel van vormen.
- De Ruimtelijke Agenda's
- Gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen

UITGANGSPUNTEN

Uitgangspunten voor het Pact zijn vastgelegd in:

- Panorama Krayenhoff, *maart 2004*
- Interprovinciale bestuursovereenkomst "Pact van Altena", *oktober 2014*
- Kwaliteitsgids Utrechtse landschappen, gebiedskatern Waterlinies, *juni 2011*
- Herijking Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, *Provinciaal Ruimtelijke Verordening 2016*
- Provinciale Cultuur- en erfgoednota "Alles is nu" (2016-2019), *april 2016*
- Utrechts Programmaplan Nieuwe Hollandse Waterlinie & Stelling van Amsterdam 2016-2019, *juni 2016*
- Verkenning Strategisch linieperspectief 2030, linielint in de Delta, Feddes/Olthof landschapsarchitecten i.s.m. Marinus Kooiman cultuur-historische projecten, *februari 2017*
- Steunbetuiging UNESCO Werelderfgoed Nominatie, *20 april 2017*
- Nominatiedossier en Managementplan UNESCO Nieuwe Hollandse Waterlinie, "Samen Sterk!", *GS mei 2017*

ONDERTEKENAARS PACT VAN RUIGENHOEK

**Gemeente
De Ronde Venen**

Dhr. M. Divendal
Burgemeester gemeente De Ronde Venen

staatsbosbeheer

Dhr. W.R.J. Neutel
Hoofd Staatsbosbeheer Utrecht

Dhr. F. Živković-Laurenta
Wethouder gemeente Stichtse Vecht

Mw. H.M. Spil
Gemeente Bunnik

Gemeente Utrecht

Dhr. C.A. Geldof
Wethouder Utrecht

Gemeente Vianen

Dhr. J.A.E. Landwehr
Wethouder Vianen

Nieuwegein

Dhr. J. Gadella
Wethouder Nieuwegein

**gemeente
Wijk bij Duurstede**

Mw. W. Kosterman
Wethouder Wijk bij Duurstede

gemeente Houten

Dhr. H.J.C. Geerdes
Wethouder Houten

**GEMEENTE
DE BILT**

Mw. M.C.E. Bakker
Wethouder De Bilt

**HOOGHEEMRAADSCHAP
DE STICHTSE
RIJNLANDEN**

Dhr. G. Beugelink
**'Hoogheemraad' van het
hoogheemraadschap
De Stichtse Rijnlanden**

Dhr. R. Steenwinkel
**Lid Dagelijks Bestuur
Waterschap Amstel, Gooi en Vecht**

Natuurmonumenten

Dhr. L. Berris
**Provinciaal ambassadeur
Natuurmonumenten**

Mw. A.M.A. Pennarts - Pouw
Gedeputeerde Provincie Utrecht

Pact van Ruigenhoek

**REGIONAAL ACTIEPROGRAMMA
2018 - 2022**

REGIONAAL ACTIEPROGRAMMA 2018-2022

PACT VAN RUIGENHOEK

INLEIDING

IN HET REGIONAAL ACTIEPROGRAMMA 2018-2022 GEVEN DE PARTNERS AAN HOE ZE DE AMBITIES UIT HET PACT VAN RUIGENHOEK IN ACTIES OMZETTEN. DE GEWENSTE TOEKOMSTIGE WERELDERFGOEDSTATUS, DE TOENEMENDE REGIONALE SAMENWERKING EN DE TOENEMENDE DYNAMIEK IN EN ROND DE LINIE EN STELLING, VRAAGT OM EEN NIEUWE FOCUS EN EEN INTENSIEVERE GEZAMENLIJKE UITVOERING. HIERBIJ HOUDEN WE AANSLUITING BIJ BESTAANDE PARTNERS EN ZOEKEN WE NAAR NIEUWE PARTNERS.

Het accent in de Linie en Stelling is steeds meer verschoven naar integrale gebiedsontwikkeling waarin maatschappelijke benutting en duurzaam beheer essentieel zijn. Het gaat daarbij niet alleen om gebouwen, maar juist ook om het landschap en het strategisch inzetten van water als verdedigingsmiddel. De Stelling is al goed zichtbaar als een ring om de stad Amsterdam, de Linie ligt op de gradiënt van hoog naar laag Nederland. De Linie is als het ware in het al bestaande cultuurhistorische landschap gegroeid. De historische waarden van het landschap is daarmee lokaal soms bekender dan de Linie die daarin is opgenomen.

In een aantal grote gebieden binnen de provincie Utrecht vallen ontwikkelingen in de infrastructuur, recreatie, cultuur en natuur, samen met de cultuurhistorische opbouw van de Linie en Stelling. Deze gebieden hebben de Linie en Stelling als beeldbepalend en/ of een verbindend element, zijn qua potentie interessant voor private partners en er zit energie en urgentie op de uitvoering. Binnen het Pact staat daarom ook een gebiedsgerichte aanpak centraal. Op dit moment zijn de aandachtsgebieden:

- 1. Stelling van Amsterdam in De Ronde Venen**
- 2. Noorderpark/Ruigenhoek**
- 3. Amelisweerd/Rijnauwen/Vechten**
- 4. Laagraven**
- 5. Honswijk/Everdingen (Eiland van Schalkwijk).**

Op de volgende pagina's is per thema een focus aangebracht in de uitvoering en zijn de daarbij behorende acties geformuleerd.

WATER

Water speelt in de Nederlandse geschiedenis een unieke en nog steeds actuele rol. Het watermanagementsysteem van de Linie en Stelling toont de rol van water als verdedigingswerk. Daarom vergroten we de zichtbaarheid en beleefbaarheid van het samenhangende watermanagementsysteem van de Linie en Stelling. We dragen het waterverhaal van Toen-Nu-Toekomst uit en creëren draagvlak bij bewoners, gebruikers en beherende organisaties voor duurzaam behoud van deze waterwerken. Acties die hierbij horen zijn:

- Strategie opstellen waarin wordt uitgewerkt hoe we het verhaal van water van Toen-Nu-Toekomst (inclusief klimaatadaptatie) kunnen vertellen aan verschillende doelgroepen.
- Inventarisatie van waterelementen in het landschap (lijst en kaart), op basis hiervan eigendom en een gezamenlijke werkwijze voor beheer en onderhoud bepalen.
- Watericonen van de Linie op de kaart zetten:
 - pofsluis als uniek element in de wereld voor het vertellen van het linieverhaal (HKU opdracht, LET advies, strategie ontwikkeling pofsluis);
 - aansluiten bij ideeën van het waterfort 2018.
- Strategie opstellen over informatievoorziening op locatie met toelichting, zoals het plaatsen van watertappunten door Vitens of het plaatsen van informatieborden in Linie- en Stellinggebied.
- Bijzondere routes met een verhaal creëren zoals de waterwerkenroute. Door middel van de waterwerkenroute wordt de interne samenhang van het linielint als geheel verbeterd.
- Uitwerken van (kansen voor) functiecombinatie van watermanagement en inundatie zoals in Polder Blokhoven.
- Starten van een onderzoek naar de kans op en hoeveelheid bommen en granaten in watergangen. Dit om recreatief gebruik en duurzaam onderhoud van de watergangen op termijn mogelijk te maken en in te kunnen schatten:
 - waar ontwikkelingen belemmerd worden en protocollen moeten worden aangescherpt;
 - welke kosten er te verwachten zijn als we recreatief gebruik mogelijk zouden willen maken;
 - waar recreatief gebruik zonder bijzondere kosten mogelijk is.
- Het waterverhaal concreet uitdragen door:
 - aan te sluiten bij NBTC-themajaar water;
 - een bijdrage te leveren aan uitbreiding van het waterverhaal van Nederland in Madurodam (mogelijkheden verkennen);
 - aansluiten bij viering 900 jaar waterbeheer in 2022;
 - aansluiten bij viering 350 jaar Oude Hollandse Waterlinie 2022.

BESCHERMING

Het gebied van het Pact van Ruigenhoek kent een sterke economische aantrekkingskracht, wat zich ruimtelijk vertaalt in de noodzaak om op het gebied van infrastructuur, bedrijventerreinen, woningbouw en waterveiligheid, regelmatig keuzes te maken die raken aan de beschermde status van de Linie en Stelling. We moeten daar de juiste balans vinden tussen bescherming van de Linie en Stelling en maatschappelijke en economische benutting, nu en in de toekomst. Voor het bewaken van de ruimtelijke balans zorgen zowel de milieueffectrapportage-procedure als de Heritage Impact Assessment waarmee de effecten van ingrepen op de Outstanding Universal Value van Werelderfgoederen worden onderzocht. Voor de bescherming van het (toekomstige) werelderfgoed activeren we ook de omgeving waaronder "eigen" medewerkers, vrijwilligers, omwonenden, bezoekers, eigenaren, exploitanten en andere partijen, om zich in te zetten voor behoud en bescherming van het unieke karakter van de (water)werken en het landschap van de Linie en Stelling. Acties die daarbij horen zijn:

- Bij grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen zoals als de A12, A27 en NRU, maar ook het Delta-programma met een verbreding van de Lekdijk, zoeken we actief aansluiting en draagvlak voor het waarborgen en waar mogelijk versterken van de kernwaarden van de Linie. Waarbij de inzet van de m.e.r.-procedure en/of HIA mede zorgdraagt en zichtbaar maakt (ook naar ICOMOS) dat zorgvuldig wordt omgegaan met de kernwaarden. >>

>> BESCHERMING vervolg

- Er vindt een verkenning plaats van bestaande beschermingsregiems vanuit ruimtelijke ordening, natuur, maar ook de Keurwet en hoe deze optimaal kunnen worden ingezet voor de bescherming van de authentieke waarden van de Linie. Daarbij proberen we een win-win oplossing te realiseren.
- Markeren van 'kleinere' Linie- en Stellingelementen waarmee onder andere voor aannemers, grondwerkers en onderhoudsmedewerkers herkenning en bewustwording ontstaat voor dat er gewerkt wordt in het unieke landschap, waar die elementen deel van uitmaken. Hiermee verwachten we de bescherming van deze elementen eenvoudiger te kunnen borgen.
- Actief stappen zetten in het komen tot meer eenheid van handelen en daarbij gebruik maken van ervaringen en kennis uit andere organisaties en gebieden. Gezamenlijk de uitgangspunten en regels formuleren die alle partijen kunnen overnemen in de omgevingsvisies en -verordeningen, om op die manier samen een afgewogen balans tussen benutting en bescherming van de Linie te creëren en aan de voorkant inzicht te bieden in de (on)mogelijkheden voor ontwikkeling.
- Stimuleren en faciliteren van kennisuitwisseling over bescherming. We ontwikkelen een kader ten behoeve van de omgevingsverordeningen en we zetten het Linie Expert Team in, de interdisciplinaire denktank die door de provincie wordt gefaciliteerd. Ook zoeken we nauwe samenwerking met andere erfgoedorganisaties (zoals de Limes), STAMU, Q-team, kenniscentra en de beleidsafdelingen.

RECREATIEVE BENUTTING

Het recreatief benutten, beleefbaar en bereikbaar maken van de Linie, is essentieel. Wandel- en fietsroutes zijn hierbij een belangrijk middel om het publiek het verhaal van de Linie en Stelling te vertellen, de recreatiemogelijkheden van de Linie en Stelling te ontdekken en bestedingen te verhogen. Ook krijgt het grotere geheel meer betekenis doordat routes de linie-elementen en ondernemers in het gebied verbinden. We focussen op het herkenbaar, beleefbaar en bekend maken van de wandel- en fietsroutes in het landschap van de Linie en Stelling, het stimuleren van arrangementen en het benutten van (recreatie)plekken in het linielandschap om het verhaal van de Linie en Stelling te vertellen. Routeinitiatieven en de promotie ervan worden altijd samen met het (in oprichting zijnde) Routebureau, ondernemers in het veld en andere belanghebbende partijen opgepakt. De volgende acties ondernemen we:

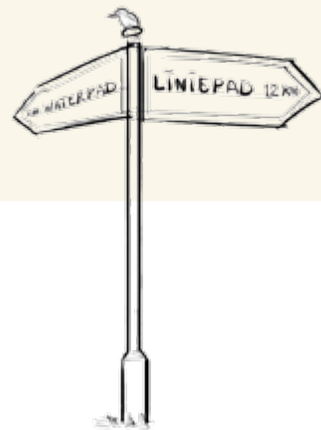
- Stimuleren van (vrijtijds)bestedingen door het aansluiten/ontwikkelen van wandel- en fietsarrangementen met aanbieders en recreatieondernemers in het veld. Een eerste 'Happen en Stappen'-arrangement is onlangs op de markt gekomen. Dit willen we verder uitbouwen. In de loop van 2018 wordt een lange afstandswandeling door het linielandschap ontwikkeld – zoals het Pieterpad is – van 200 km lang. Dit zijn nu nog streekpaden. Samen met deze actualisering en upgrade willen we met Pact van Loevestein en Stelling van Amsterdam een aantal meerdaagse wandelarrangementen aanbieden.

- Beleving voor de wandelaar en fietser verhogen door verhaal versterkende elementen te ontwikkelen/aan te bieden en recreatieplekken beter te benutten om het linieverhaal te vertellen. Denk hierbij aan belevingsapp, 'quiz voor kids' of 'fotoplek'. Het historisch besef beter beleefbaar maken is ook genoemd als suggestie. Derdejaars studenten van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht gaan helpen het beleefbaarheidsaspect verder te concretiseren.
- De wildgroei en staat van onderhoud van de borden, markeringen, meubilair etc. van de Linie en Stelling langs de routes en op locaties in kaart brengen. Hierna volgt een proces om de verbetering van de herkenbaarheid en het daarbij behorende beheer en onderhoud van de borden/elementen aan te pakken.
- Strategie maken voor het vergroten van de naamsbekendheid van de linie- en stellingroutes. Onder andere door aanwezig te zijn op de websites/apps van de grootste routeaanbieders, maar ook door productontwikkeling (bijvoorbeeld een top tien mooiste wandel/fiets routes in het linielandschap).
- Lokale ondernemers verleiden en uitdagen de NHW/SvA in hun propositie op te nemen en te vermarkten. En met hen kijken naar mogelijkheden voor seizoensverlenging.
- Stroomlijnen van de diverse routeinitiatieven, met als doel meer eenheid aan te brengen. En gezamenlijk versterken en promoten van lokale wandel-, kano- en fietsrouteinitiatieven zoals de Floral Art Route van de forten van De Ronde Venen.
- Recreatieve ontsluiting van forten en specifieke locaties verbeteren.

MARKETING EN TOERISME

In 2017 is in samenwerking met het Pact van Loevestein, het bureau Utrecht Marketing geselecteerd voor het ontwikkelen en uitvoeren van een strategisch en operationeel toeristisch marketingplan. Aanleiding hiervoor was onder andere een sterke oproep vanuit fortendonemmers om meer te doen aan de (internationale) bekendheid en bezoek. Samen met het perceptieonderzoek door NBTC-NIPO van begin 2017 is dit input geweest voor het marketingplan 2017-2018 dat zich richt op de doelen: verhogen van de bekendheid, verhogen van de waardering en het verhogen van het aantal bezoekers. De volgende acties ondernemen we:

- Iconische, beleefbare plekken in de etalage zetten. De kopgroep/volggroep is in kaart gebracht en wordt actief geëtaleerd in marketingmiddelen.
- Opname NHW/SvA als icoon binnen bestaande programma's van toeristische netwerken/organisaties zoals NBTC, Utrecht, Gooi & Vecht, Rivierenland, Utrechtse Heuvelrug, Regio Utrecht, Kromme Rijnstreek, Het Groene Hart en andere lokale communities.

- Inzet op intermediairs/touropoperators. Hieronder valt ook het organiseren van een touroperator-dag inclusief een bezoek aan iconische plekken.
- Inzet op (inter)nationale pers, waaronder opname van de waterlinie in het persboek van Utrecht Marketing dat gebruikt wordt bij persreizen. Inzet op specifieke persreizen rondom waterlinieerfgoed voor geïntegreerde vakpers. Daarnaast continue bewerking van de pers.
- Gastvrijheid, informatie en beleving op locaties stimuleren op basis van verbeterpunten uit het perceptieonderzoek (in nauwe samenwerking met SLO) voor het aantrekken van (internationaal)bezoek.
- Doelgroep specifieke aanpak: uitwerking boodschap en middelen per doelgroep/leefstijlen.
- Forten en locaties stimuleren het bredere waterlinie-verhaal te vertellen om daarmee kruisbestuiving en verwijzing naar andere locaties te stimuleren. Daarmee laten zien dat een locatie onderdeel is van het gehele waterlinielandschap dat meer te bieden heeft. Hiervoor middelen ontwikkelen.
- Vertellen van overkoepelend verhaal met en doorvertaling van het kernverhaal naar branding (merk).

ONTWIKKELING DUURZAAM GEBRUIK

Er is een toenemende economische en maatschappelijke duurzaamheidsvraag gericht op de forten en het landschap van de Linie en Stelling. Voorbeelden van ontwikkelingen om duurzaam te opereren zijn er bij: Fort Nigtevecht, Fort Maarsseveen, Forteiland Pampus, Fort 't Hemeltje, Fort Pannerden, Fort bij Abcoude. In het linie- en stellinglandschap bestaan ook regionale initiatieven voor zonneweiden en voor waterberging met als voorbeeld Polder Blokhoven. Te verwachten is dat meer initiatieven van duurzame energie, klimaatadaptatie en circulaire economie een beroep doen op het (relatief lege) landschap van de Linie en Stelling. Het onderzoek naar de Nieuwe Hollandse Waterlinie als energielinie geeft een breed perspectief op hoe het thema erfgoed met dat van energie en/of klimaatadaptatie te verbinden. Ook kunnen de Linie en Stelling vanuit Healthy Urban Living, voedsel, natuur en open landschap dichterbij de burger gebracht worden. De volgende acties worden opgepakt:

- Koppelen van initiatieven voor duurzaam energiegebruik op forten:
 - Overzicht krijgen in mogelijke maatregelen en innovaties gekoppeld aan locatie, functie en gebruik.
 - Leerfunctie en kennisuitwisseling met partners organiseren. Bespreken of één fort toonbeeld kan zijn voor duurzaamheidsmaatregelen op militair of ander bijzonder erfgoed.
 - Ontwikkeling tool voor duurzame energie op forten afhankelijk van gebruik, locatie en functie. >>

ONTWIKKELING DUURZAAM VERBRUIK vervolg

- Onderzoek naar combinatie dataopslag met gebruik fort. Casus Fort Rijnauwen.
- Per regio organiseren van gesprekken met (behopbaar aantal) stakeholders met agenda:
 - voortgang actiepunten 1 en 2, input voor verdere ideeën;
 - verder verkennen van mogelijkheden voor een energielandschap (waaronder biomassa en zonneweides) en ontwikkelkansen voor Healthy Urban Living in de Linie;
 - verkennen van verdere mogelijkheden per regio om duurzame acties te starten vanuit een maatschappelijk perspectief.
- Aanvullend onderzoek door studenten van hogescholen/universiteiten in gang zetten om frisse ideeën te ontwikkelen in het kader van duurzaamheid en Healthy Urban Living.

COMMUNICATIE

Om de samenwerking binnen het Pact transparant, informatief en actief te maken richten we een digitaal platform op. Dat biedt een interactief medium om elkaar op de hoogte te houden over ruimtelijke ontwikkelingen, ingrepen, successen, ervaringen, vragen en afspraken. Het onderstreept onze gezamenlijke ambitie en boodschap over de Linie en Stelling en de successen van het Pact. De gemeenteraadsverkiezingen, die volgend jaar plaatsvinden, maken het gezamenlijk onder de aandacht brengen van het doel van het bondgenootschap en ambities bij nieuwe raadsleden en de ambtelijke organisatie wenselijk. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor het netwerk van communicatieadviseurs van alle partners, het linieteam, provincies, SLO en gebiedspartners. Dit netwerk breiden we voortdurend uit en benutten we steeds meer. Het bovenstaande leidt in ieder geval tot de volgende acties:

- Verkennen van een digitaal podium ten behoeve van het versterken van de onderlinge uitwisseling tussen partners van het Pact en/of met andere partners in het veld.
- Het verder vormgeven van de samenwerking binnen het communicatienetwerk, centraal én lokaal. Bijvoorbeeld met regionale bijeenkomsten of een communicatiewerkgroep per gebied.

- Inzetten van gezamenlijke communicatiemiddelen en hiervoor ontwikkelde instrumenten: huisstijl, naamgeving, het linieverhaal, hollandsewaterlinie.nl en fort.nl, naast eigen middelen van betrokken organisaties.
- Kennis delen rond vraagstukken die veel partners raken, zoals de impact van een UNESCO-status voor de eigen beschermingsregimes en wat de status betekent voor nieuwe ontwikkelingen.
- Maken van een digitaal magazine over het Pact van Ruigenhoek, de bijbehorende acties en partners voor zowel de "eigen" partnerorganisaties als betrokkenen in de Linie en Stelling en andere geïnteresseerden.

Op gebieds-/projectniveau voegen we hier verder nog aan toe:

- Indien wenselijk ontwikkelen van een sterk gebiedsprofiel/positionering voor verschillende gebieden langs de Linie.
- Communicatief ondersteunen van integrale gebiedsprocessen en linie- en stellinggebonden projecten, met onder meer passende communicatiemiddelen.
- Gezamenlijk benaderen van de pers om mijlpalen, successen en bijzondere projecten onder de aandacht te brengen.

**HOLLANDSE
WATERLINIE®**